

Pobožna bošnjačka poezija od 1990. do 2000. godine (II.)

NAJMLAĐI PJESNICI

Zilhad KLJUČANIN

I **Fahrudin Zilkić** (1968.), kao mnogi bošnjački pjesnici skraja stoljeća, u svoje dvije knjige poezije (*Posljednji ljudi*, *Vodnikova domačija*, Ljubljana, 1996.; *Altuna*, *Oko*, Sarajevo, 1997.) profilira temeljno *ratno-pobožno osjećanje*, koje se pojavljuje u gotovo svim ratnim situacijama.

U jednoj pjesmi ratište Crnoriječka visoravan je mjesto gdje paganski “živi crni, visoki, Bog rijeka – / Na Sudnjem danu blagima utjeha... / Čuje ga noću, u punom jeku, / moje srce, na vrhovima jela / diše, / slobodno, / kao da upija moj život”. A u drugom dijelu iste pjesme zbiva se gradacija pobožnosti od strahopoštovanja do istinskog vjerovanja:

*Kad stražarim
Vjerujem u Boga*

*Kada se branimo
Vjerujem u Boga*

*Kad dišem
Vjerujem u Boga*

*Kad se molim
Molim*

Za Njega

Ciklus pjesama *Posljednji ljudi* (koji se nalazi u obje Zilkićeve knjige) razrađuje tok ratne akcije, ali ujedno i tok pobožnog zbrajanja misli lirskog subjekta (borca, kakav je i Zilkić bio). Na početku i na kraju (borbene akcije i toka misli), nalazi se ista ratnička molitva, koja, u cikličnom putu, vrlo efektno, zbraja život i smrt, supstancijalno i duhovno:

*Kad krenemo, Bože,
i! kad se vratimo
svejedno,*

*prebroj nas –
da mrtvi saznaju da su umrli.*

Pogibija je, također, događaj u kome se očituje nepatvorena pobožnost. Zilkić u pjesmi *Prepoznavanje*, u paralelizmu kur’anskog citata o vjerovjesniku Ibrahimu, ispod naslova i pogibije njegovog suborca Ibrahima, ostvaruje sjajno poetsko dostignuće, u poeziji doista rijetko: da sveti simbol očovječi, a čovječnost “posveti”:

*“Spomeni, u Knjizi, Ibrahima! On je bio
istinoljubiv, vjerovjesnik”*

Kur’an, sura XIX, 41. ajet

*Ušli smo preduboko. Rano su nas otkrili.
Praštalo je sa svih strana po nama.*

- Lezite! Lezite! – vikao je neko.

*Ibrahim je pao –
Naslonjen na hrastovo stablo,
kao na žive tahte, izgovorio je:
“La ilahe illallah”, a prsti
njegove ruke grče se u travi
kao da bištu. Bilo je to sve
od jednog čitavog čovjeka.*

*I dana drugoga
rukom, istom kojom pišem,
spustih grumen zemlje
na tabut njegov –
prahu prah
“La ilahe illallah”.*

Poezija **Dijana Kalača** (1969.), koncentrirana u knjizi *Otisak žednih stopala* (*Bosanska knjiga*, Sarajevo, 1997.), počiva na *mreži interkulturalnosti*, toliko gustoj da se elementi

jedne kulture i civilizacije ne samo isprepliću sa elementima druge, nego i amalgamiraju do potiranja svojih početnih značenja, stvarajući novi svijet, koji postoji, doduše, samo u pjesničkoj imaginaciji. Tu rimska mitologija biva označena *edželom*, dakle islamskim poimanjem sudnjega časa:

(...) *Imao sam bolesnu, možda, viziju
Anđela luđačkih savršenih dimenzija.
Anđelu najljepšem tom Etna je ime bilo!
(...)
Aeterna Roma! Koliki je to požar bio?!
Mladost, krivim putem, i u propast vodi!
(...)*

*A ljubavne pjesme ne puštaju korijene
više – ti pjesnici
Samo vani gledaju, a u sebe, paćenici, ne
slaze!
Neću reći: Edžel! Ona ne pita. (...)
(Kažem bol, a ne osjećam ga)*

Ili, u istom (rimskom) civilizacijskom miljeu, pojavljuje se – ezan (!):

(...) *Jecam, moj gordi ratniče! Ezan, u
sabah, svakog dana,
Odnekle čujem. Vučem svoju glavu kao
Daubmanus mladi,
A vidara nigdje nema. Istruhla u meni
čarolija,
Moj gordi ratniče. Stoga shvati zadnju
želju moju
Ezan moj pravilno u glavu stavi. (...)*

*Ezan učiti mora Mujezin samo što ljubav
poznaje,
Što plakat zna. U usta pusta neka me i
ona poljubi.
Ohola princeza Boga što se ne boji.
A ti čekaj, ratniče gordi, ezan moj
U sabah svaki. Odnekle ćeš ga već čuti.
(Podvodni letač)*

Ustvari, kod Kalača se radi o mnogo važnijoj potrebi od pukog kontekstualiziranja civilizacija, kultura ili religija: da se, barem u poetskoj projekciji, zasnije *duhovno koncentriran etimon*, bilo koje spoljnje provenijencije bio, samo da je “unutarnji”. Stoga,

Dijan Kalač nije, kako sam kaže, od pjesnika što “samo vani gledaju, a u sebe, paćenici, ne slaze!” On sa punom usredsređenošću traga za svojim duhovnim etimonom. A ponekad se to traganje odvija u *islamskoj duhovnosti*; kao, eksplicitno, u pjesmi (naslovljenoj po Selimovićevoj misli iz *Derviša*) *Smrt je jekin*:

(...) *Na ulazu sam stajao. Ezan se svuda
čuo i
Andus je jako mirisao. Muhabetio sam
sa
Mojim starim ahababom šehitom:*

*Nevjernika ovdje nema. Iblisu, i
šejtanima njegovim
Na kanafi, ovdje ulaza nema.
Ibrici, ovdje, od zlata su, a voda hladna
i čista,
Kao nigdje. Zurna mi uši odmara.
Naše žene sve hurije same, zaista u duši
čiste. (...)*

*Eh, da zaista vjeruju da Bog dragi sve
vidi,
Sve zna i sve čuje, vječnosti bi se više
bojali.
Oprostiti moraš, snaga je u tome.
To vjeruj, a dušmane, estakfirulah, više
ni ne gledaj.*

Senadin Musabegović (1970.) je prvu svoju knjigu poezije *Udarci tijela* (Oko, Sarajevo, 1995.) potpuno koncipirao, kako kaže u jednoj pjesmi Mustafa Zvizdić, generacijski sudrug Musabegovićev, “na prizorima uhodanog užasa”, dakle rata. Ali, specifičnost ove poezije – koja se po tematiziranju rata uklapa u tematski okvir (gotovo svih) bošnjačkih pjesnika kraja XX stoljeća – jest da ona “koliko je niz psiholoških stresova pred užasom ratne tragedije, isto toliko ova poezija crpi iz značajnog pjesnikovog obrazovanja i onoga što u našem znanju funkcionira kao zbir kulturoloških činjenica.”¹ S druge strane, kako se god “lice osipa u detaljima” u jednoj Musabegovićevoj pjesmi, ova poezija je *poezija detalja*, dekomponirane slike svijeta, čiji je uzročnik rasipa ne samo rat.

Detalji su, međutim, lišeni *okupljačkog principa*, tako da se u cijeloj knjizi *Udarci tijela* nalazi samo jedna pjesma koja se približava onome što bismo (ovdje uvjetno) mogli nazvati pobožnim pjevanjem. To je pjesma u prozi *Na daidžinoj dženazi*, potpuno rasuta u detaljima, ali koje, u vanrednoj slici, što dotiče dva krajnja (gotovo sufijska) pola, skupljaju lirske akteri ove pjesme – mravi:

Pored tek spuštenog mejta, vidio sam mnoštvo mrava

što kruže po naherenim zelenim listovima. Njihovo tačkasto

pomicanje, stvarajući ritam unutrašnje strane samoće, rastvaralo me u bjelinu

čaršafa iz kojeg je tijelo izviralo poput sjenke;

oka po kojem zjenica u treptaju klizi;

nabora kože između prstiju; udara jezika o zube.

Gamižući, mravi su skupljali beskraj u nečujne glasove

koji su rastakali udare hodžinog tespiha u skupljene nizove glava živih.

Druga knjiga poezije Senadina Musabegovića, *Odrastanje domovine* (Svjetlost, Sarajevo, 1999.), već se prilično odmiče od ratne tematike, približavajući se intimnijim temama: otac, majka, nena, kuća, djetinjstvo...

Pjesnik kao da traži *poetičko-tematsko sklonište* u kome bi profunkcionirala semantika skladnije duhovnosti. U tom svijetu, rekonstruiranom djetinjstvu, nalaze se prepoznatljivi znaci bosansko-muslimanskog miljea; kao u pjesmi *Šum ovčije kože u snu*, gdje majka na pastečiji dodiruje "licem punih bora / oštru vunu i osjeća u njoj prisustvo Boga", a pjesnik cijeli događaj klanja kurbana reminiscira stihovima:

(...) Kada sam se probudio, upalio sam upaljač

u čijem sam tankom pogledu prepoznao pogled životinje koju je majka za Bajram

preko oštrog noža poklonila Bogu.

Rekla je - Neka nas Bog čuva!

Mezarje, također, pripada tome miljeu. Musabegović u pjesmi *Dahtanje* (komponiranoj od nekoliko fragmenata) locira lirske subjekt na sarajevsko groblje Alifakovac i, za razliku od mnogih koji su već opjevali to groblje, uopće ne upisuje svoju osjećajnost u *teksturu mezaristana* (historijsku, etničku, domovinsku). On samo detektira neposredne utiske koje u njemu izaziva zimsko doba na mezarju i preoblikuje u poetske slike.

Može se, naravno, u tom preoblikovanju ukazati i pokoja historijska, etnička ili zavičajna komponenta, ali je ona tu prvenstveno radi gradnje cjelovite poetske slike. Takvog profila je i, gdjegdjemice pojavljena, pobožnost:

***

*Bijeli nišan pored mene,
skamenjeni mejtov posljednji uzdah,
kao mjesec pognute glave
prema nebu se stidno prislanja.*

***

*Snijeg što pada, čini ovaj svijet mekšim.
Pod bijelim plaštem kao da se sve
zavlači pod sebe
kako bi se,
nekim tankim
dahom,
što se skuplja pod bijelom svilom majkine
mahrame
kada ona uči molitvu,
sa sobom došaptavalo.*

***

*Stvari što vire ispod bijele kape snijega
izgledaju kao šepavi meleci što mi se
huktanjem
približavaju.*

Po eruptivnoj silini traženja *duhovnih oslonaca*, Dijanu Kalaču sličan je **Mirsad Sijarić** (1970.), u dvije objavljene knjige: *Orao* (Obala Art centar, Sarajevo, 1995.) i *Raskrečeni sabuhi* (vlastito izdanje, Sarajevo, 1998.). Ali, izvorište toga traženja kod Sijarića je već određenije.

U *Raskrečenim sabuhima*, pogotovo. Uz nekoliko oslonca na starogrčku ili egipatsku mitologiju (u pjesmama: *Posvećivanje, Zevs reče, Hostes omnibus omnes, Orfejevo putovanje*), ovdje se snažno osjeća *divansko-tesavufski modus* traženja vlastitosti (sam naslov knjige

– *sabuhi* – na to upućuje: sabuh je piće, simbol transcendentne ljubavi u divanskoj poeziji). Takva intencija se najočitije pokazuje u pjesmi (gotovo poemi) *Pripovijest nesretnog Nerkesije*, jer samim naslovom ukazuje na poetičku tradiciju – divansku poeziju, u ovom slučaju naših pjesnika na orijentalnim jezicima (kojima je pripadao i Mehmed Nerkesija).

Preko Nerkesije, Sijarić, postmodernim presložnjavanjem tradicije, ustvari, želi uspostaviti vezu sa duhovnim nasadima *sufizma*, Sa'dijem, Rumijem, Hafizom...

Stoga, na izvjestan način (usloženjen historijskim okvirom), *Pripovijest...* oponaša put *čišćenja* bića do stepena neposrednog obraćanja Apsolutu, *Tamo* gdje:

(...) ZAISTA... JE VJEČNI ŽIVOTE
UREDIO NAŠE
KAKO SVAKO MJESTO SVOJE IMA I
ULOGU
I VJERNIK PRAVI KAKO SPOKOJAN
MOŽE BITI
I SVAKA BRIGA KAKO SUVIŠNA JE
JER ON ZNA SUDBINE NAŠE
JER ONI ŠTO SU NJEMU NAJBLIŽI
PRAVEDNI SU (...)

Divanski ugođaj se nalazi i u pjesmi *Jutarnja besjeda (u kahvi)*, sa prepoznatljivim sufijjskim simbolima (kahva/mejhana, sabuh/piće), gdje *lirski pripovjedač* rekonstruira “sedam svjetova u sedam boja”, ulazeći u sve duhovnije, i mističnije, sfere:

(...) A KADA SE OSVRNETE
VIDJEĆETE PREDJELE CRVENE
SAMI NEĆETE BITI
JER ZEMLJA ČETVRTA ZEMLJA
TRAGOVA KRVI
SVA JE NASTANJENA
I ŠEJTANI ŠTO NJOME HODE
SINOVI SU MOĆNOG IBLISA LIČNO
I ON SAM OBITAVA TU RADO
ZA RUKU ĆE TE POVEST UBISTVU
PODUČIT
DRUGE ĆE UPUTITI ŠIRKU (...)

Pripovjedač ne ide dalje od četvrtog svijeta, “JER ONO ŠTO SLIJEDI JA VAM REĆI NE MOGU / INDIGA BOJA I ŠEJTANI NAJJAČI / IDITE REKOH A NJIH JOŠ VIŠE DOĐE...”;

dakle, sam je zatočen u tom mističnom svijetu (od šejtana/džina), i jedino što još može priopćiti jest da:

(...) NA SVIJETU OVOM ON JE
STVORIO
I DŽENNETA DIO I DŽEHENNEMA
DIO
DA NIKO SE POSUMNJATI USUDIO
NE BI (...)

Asmir Kujović (1973.) je najtalentiraniji pisac najmlađe generacije bošnjačkih i bosanskih pisaca.² I – što je za našu temu bitno – jedan od malobrojnih bošnjačkih pjesnika koji je svoju poetiku zasnovao u *graničnicima temeljne vjerske osjećajnosti*. Ta osjećajnost je islamska i onda kada se bavi “transcendentalnim suštinama”, i onda kada opservira svakodnevicu. Tu smo već u domeni tematskih krugova ove poezije: *ratnog, ljubavnog i pobožnog*.³

Pjesme sa ratnom tematikom kod Kujovića su ironijskog diskursa i upravo takav diskurs čini “odmak spram užasa ratne svakodnevice... Pjesma je, jednostavno rečeno, zbrisala ideološki sadržaj rata i uspostavila egzistencijalnu vertikalnu od zemnog do metafizičkog.”⁴ Kao primjer može poslužiti pjesma *Žuč*:

Za deset minuta kreće akcija.
Ne znam otkud mi se toliko spava
dok granate sipaju zemlju i lice.
Kroz otvor puškarnice
vidim: jedno drvo, drugo drvo
- stupovi što drže oblake
i veo magle što uzmiče pred okom.
To je veo nad majčinim likom.

Hadis veli: Jedna noć na straži
važi kao sto godina molitve.
Jer jedna noć provedena na straži
teče sporo
kao sto godina iskrene molitve.

Kišne kapi šuščaju u lišću
kao oprezni koraci diverzanata.
Za pet minuta kreće akcija.
Jedva gledam, oči mi se same sklapaju.

Pjesma je pokrenuta prenapregnutom ratnom obaviješću, čiju dramatičnu napetost odmah poništava naizgled nevjerovatna i nemoguća psihološko-stvarnosna činjenica: pred borbenu akciju, akteru se – spava! Ali, i ta činjenica je posve logična u ratnoj doživljajnosti (to zna svako ko je u ratu iskusio tu *osjećajnu dihotomiju*: u najdramatičnijim okolnostima se pojavljuje njima sasvim oprečno duševno stanje). Stvarnosna optika se pojačava prostim najbranjem vizualnih opažaja: “jedno drvo, drugo drvo...”

Nakratko, citat hadisa sve uzdiže do metafizičkog nivoa samo nakratko, rekosmo, jer ga pjesnik, potom, intencionalno razlaže, na taj način ga desakralizirajući, do podloge za ponovni stvarnosni iskaz.

“Drugi semantički tok Kujovićeve poezije mogao bi se sažeti u stav dijaloga sa teološkim i ukupnim metafizičkim aspektom.”⁵

Taj tok (na kome počiva i prvi sloj Kujovićeve poezije, onaj ratni) ono je što smo mi nazvali *pobožnom doživljajnošću*. Glavni Kujovićev simbol, gotovo *drugo lirsko Ja*, jest Hidr, simbol dugovječnosti, trajnosti i *neosipanja*. Hidrovo putovanje kroz vrijeme je veoma efektno i poetski učinkovito, jer uspostavlja intercivilijski dijalog u svim vremenima, od Aleksandrijske biblioteke (*Legenda o Hidru*) do zadnjega rata u Bosni (*Hidrov amanet*). U *Aleksandrijskoj biblioteci*, Hidr, “nakon godina posta i pustinjaštva, / godina šutnje što tare jezik”, i “ištući od Boga mudrost otkrovenja”, zaključuje da “sve su knjige već zapisane, / moje je samo da podvučem neke retke / i da ih složim u novu knjigu”, što je, ustvari, Historija, “gdje se podvlače upitne rečenice”. “Sve u svemu: ništa novo pod Suncem / samo tehnologija stalno napreduje”. Izvan Historije, međutim, “izvan Sunca” je – Svjetlost: spoznanje višeg reda, kao i spoznanje sebe.

Kujović je pjesnik koji nije izgubio *vjeru viđenja*, on je onaj koji se još pita:

*Zar da dinare brojim
dok se nebesa otvaraju?
Zar istim ustima da lažem
i da molitvu kažem?*

Kao i onaj koji se usuđuje “izaći iz sebe”, i potražiti “Svjetlost iz udubine gdje je svjetiljka”:

*(...) Izađi iz sebe, sreća se sreće
izvuci glavu iz pijeska pustinjskog
dok klečiš na sedži
savijen k'o u embrionu:
naprijed i natrag su jedno drugom
sjenka!
Put naprijed i natrag izgleda
kao Svjetlost iz dubine gdje je svjetiljka.
(Put ka Hidru)*

Put samospoznanja je, sufijski, put samodokidanja u Apsolutu, u Bogu. Takav poetsko-saznajni korak, Kujović eksplicitno čini u pjesmi *Hidr* (koju, mada je prilično duga, prenosim u cijelosti):

*Pred Tvojom svjetlošću, Gospode,
srce mi gori, k'o svijeća sred dana,
Tvojom Svemoći obasjana.
Kad nam plimom plača, osekom sna
oči otvaraš
plamen sunca zvijezde zaklanja.*

*I ja se stidim svakog koraka
pred vrelom Tvoga svevidećeg oka
kad ovdje biti
leđa Ti okrenuti
s Tobom se rastajati
i Tebi se vraćati
i zato ja se radujem smrti
jer se bojim da ću Tvoj Dah ublatiti
pepelom kojim džini su zastrti.*

*Kad se raziđe dimna zavjesa šejtana
i dan se probudi u po noći
kroz prorede safova slova i brojeva
u zrcalu put mi tijelo zaklanja.*

*Oko Te moje od mene zaklanja!
Al' ja gledam, ja Tobom gledam
Tvoj odsjaj na svim tim licima.
I što sam manji u mojim očima
to više vidim od Tvojih visina.*

I stidim se Fleba Feničanina.

Kad u zoru, na glas mujezina,

ustaje iz mrtvih vojska,
poredana,
tolike kolone, Bože, i svi sa
licima!
Sunčevim zracima!

I šta, pred Vama, da pokažem
umiven snovima i molitvama,
sem da ime Tvoje šapućem
travama.
O Bože, ja sam sa Tobom nasamo
dok Ti bdiš nad svim svjetovima.

Otkada Svjetlu obratih lice
više ne pamtim svoje korake.
A pogledaj nevjernike –
njihove korake, k'o rake.
Sa neba vidim cijelog puta trake
pokretno stubište suprotnog smjera:
izlaz iz ovog lazareta
kružno stubište minareta.

Vatra se ova Tebi pokorava
plamen se sada na sedždu savija
i dok tinja čitava buktinja
ja molim Rabijinim glasom:
"Ako te obožavam iz straha od Pakla
spali me u Paklu, Bože moj,
i ako te obožavam iz nade u Raj
istjeraj me iz Raja i prokuni me,
a' ako je to samo od čežnje za Tobom
ne liši me Tvoje Vječne Ljepote".

Ovakvo pjevanje nije samo "uspostavljanje vertikale u bošnjačkom pjesništvu – od pjesnika na orijentalnim jezicima do poezije s kraja milenija", nego je i zalag mogućnosti poeziji nastupajućeg milenija da se bavi (i dalje) čistim esencijama i da, ma koliko civilizacija to činila, ne odustaje od njih. Da Kujović ne odustaje od čistih esencija, pokazuju i dvije pjesme nastale na citatnosti Svete knjige: *Voda i Svjetiljka u zidu*. Prva motivira "prvi dan Stvaranja", a druga razrađuje usporedbu Boga kao "Svjetiljke u zidu" iz sure *En-Nur*:

Plamen – sadašnjost.
Dim – prošlost.
Ulje – budućnost.
Vazduh – mogućnost.

U jednom dahu Svjetla, zrenje duge
glasnica u grlu – Ademove jabuke.
Svjetiljka Svemir u Knjigu pretvara
šaptavo treperenje Božanskog govora.

A "najdjevičanskije mjesto" u sebi pjesnik naziva – Mekka! I to je prvi put da neko u bošnjačkoj poeziji obrće duhovnu optiku opserviranja toga svetog mjesta.

Do Kujovića, svi pjesnici su išli smjerom spoljašnost – unutarjnost, tj. Mekka (njena vizualna percepcija, doživljajnost preko sna ili vizije, ili kao simbol islama) uvijek je bila, prvo, spoljnji fenomen, koji je izazivao unutarnje senzacije.

Kod Kujovića je, rekosmo, obratno: Mekka je "najdjevičanskije mjesto u meni", duhovno središte, koje nastanjuju spoljnji elementi (onakvi kakvi se nalaze u stvarnoj Mekki):

Ima jedno djevičansko mjesto u meni,
odasvud popločano bijelim mermerom;
vidljivo samo kroz
zasljepljujuću čistotu sunčevog svjetla.
Prijatelje prepoznajem
kad lica okreću
ka tom mjestu u meni.

Dotičem ga bosim stopalima.
osjećam njegovu toplinu
pod površinom bijelog peškira
što prekriva moju golotinju –
upija moj znoj i vodu Zemzema

Tu su redovi poredani
Indonežani, Iranci, Turci, Sudanci
svijaju krugove latica
oko istoka, zapada, sjevera, juga.

I čujem šum kolanja zajedničke krvi,
i hiljade glasova tuđih u mome glasu,
i moj glas opet budi hiljade tuđih
glasova

I ti si taj koji zastupaš sve njih
i svi oni zastupaju tebe

Usnama dotičeš grumen zemlje
što ga je Adem donio iz dženneta

*I svi su ovdje mladi
I svi su ovdje istih godina*

*Kraj česme te pozdravlja djevojka
sa stopalima najnježnijim
sa očima crnim, po danu zvjezdanim*

*Uzimam liru i sviram
mada nikad nisam znao da znam da
sviram*

*Ovdje, na mjestu mog stida
spominjem se svega
nepovratno izgubljenog
dok se sjećam onog tamo, sadašnjeg.
(Mekka)*

Bilješke:

¹ Enver Kazaz: *Morfologija palimpsesta*, navedeno izdanje, str. 73.-74.

² Kujović je objavio dvije knjige poezije: *Vojni sanovnik*, "Oko", Sarajevo, 1997.; i *Zagrobni život – Sarajevo noću*, "Omnibus", Sarajevo, 2000. (Objavio je i roman *Ko je zgazio gospođu Mjesec*, "Vrijeme", Zenica, 2002.)

³ Ovdje nam se, evo, ukazuje paradigmatična sličnost sa tematskim nizovima bošnjačke poezije s početka vijeka: *patriotskim, ljubavnim i pobožnim*. Poetički krug se, na izvjestan način, zatvara, s tim da su pjesnici s kraja vijeka svjesni kako žive tako i mrtve tradicije (didaktičnosti ili prigodničarstva, na primjer).

⁴ Enver Kazaz: *Morfologija palimpsesta*, navedeno izdanje, str. 67.

⁵ Isto, str. 68.